

Holland Festival '75

Radio Filharmonisch Orkest II

Amsterdam – Concertgebouw
vrijdag 13 juni 1975 – 20.15 uur

**Concert gewijd aan
Iannis Xenakis**

Radio Filharmonisch Orkest

dirigent: Michel Tabachnik
solist: Georges Pludermacher, piano

programma

Iannis Xenakis
1922

Antikhton (1971)
voor groot orkest

Synaphai (1969)
voor piano en orkest

pauze

Terretektorh (1959)
voor groot orkest verspreid in het
publiek

Iannis Xenakis

Mich
leidin
Pierre
delijk
daags
Tabac
intern
hedes
de B
orkest
Hij w
Lissa
gram
van h

Geor
Cons
en bu
same
tijden
en m
Hij h
'Syna
In 19
Boule

Mich

Michel Tabachnik

Michel Tabachnik werd in 1942 in Genève geboren en kreeg daar ook zijn opleiding in muziektheorie en directie. Vervolgens werkte hij lange tijd samen met Pierre Boulez zowel in Bazel als in Darmstadt; Boulez vertrouwde hem herhaaldelijk de voorbereiding voor concerten en grammofoonopnamen van hedendaagse muziek toe.

Tabachnik besteedt eveneens een deel van zijn tijd aan compositie en vond internationale erkenning met zijn werk. Als dirigent onderscheidde hij zich in het hedendaagse zowel als het klassieke repertoire, en hij gaf concerten met o.m. de Berliner Philharmoniker, het BBC Symphony Orchestra, het Symfonieorkest van Brussel, het Residentie-Orkest en het Orchestre de la Suisse Romande. Hij wordt geregeld uitgenodigd op de festivals van Luzern, Berlijn, Royan, Parijs, Lissabon, het Bach Festival in Londen en het Holland Festival. Hij maakte grammofoonopnamen met het Orchestre National de Paris, en is verder dirigent van het Kamerorkest van de Gulbenkian-stichting in Lissabon.

Georges Pludermacher

Georges Pludermacher, geboren in 1944, behaalde in 1961 de eerste prijs aan het Conservatoire National Supérieur de Musique. Sindsdien gaf hij recitals in binnen- en buitenland en trad op met diverse orkesten. Tijdens zijn concerten werkte hij samen met o.a. Mady Mesplé, Ernst Haefliger, het Trio à cordes français, en tijdens een grote tournee door de Verenigde Staten in 1973 met Christian Ferras en met Nathan Milstein.

Hij hield verschillende composities van Xenakis ten doop zoals 'Herma' en 'Synaphai' en 'Archipel' van André Boucourechliev.

In 1971 gaf hij een reeks concerten met de London Sinfonietta o.l.v. Pierre Boulez in Londen en Florence.

Michel Tabachnik

Georges Pludermacher

Componeren als technologie

Sinds in de westerse cultuur het grootste avontuur begon dat ooit door mensen werd ondernomen, de wetenschap, is deze cultuur steeds meer doordrongen geraakt van wiskundige symbolen en relaties.

De twaalfdeling van het octaaf, zoals wij die in de westerse muziek kennen, is een zuiver mathematische ingreep. Door de 'natuurlijke' tonale betrekkingen die in onze muziek zijn ontwikkeld, en door de vinding van de getempereerde stemming, kwamen door de onbepert mogelijk geworden modulaties naar zelfs de meest verwijderde toonaard, in feite alle twaalf tonen van de chromatische reeks ter beschikking van de componist. Door de functionele betrekkingen, die een dwingende volgorde oplegden aan de tonen, waren zij echter niet beschikbaar als elementen waarmee vrije rangschikkingen voor een compositorisch uitgangspunt konden worden verkregen. Het beginsel van de vrije rangschikking werd pas in de eerste helft van deze eeuw geformuleerd door Arnold Schönberg en Josef Matthias Hauer. Dit beginsel is op verschillende manieren verder ontwikkeld. Eén van de componisten die dit beginsel in een uiterst formele vorm heeft gegoten is Iannis Xenakis. De causale gebondenheid van de oude tonale muziek is bij Xenakis uitgemond in een puur indeterministische 'stochastische' (=toevals-)muziek, waarin alleen de wetten van de kansrekening nog gelding hebben. Xenakis verzet zich enerzijds tegen de lineaire polyfonie zoals die door de serialisten in de jaren vijftig werd ontwikkeld, anderzijds tegen de aleatoriek van componisten als John Cage. Voor Xenakis is het verschijnen van een toon een toevallige gebeurtenis d.w.z. een gebeurtenis die een kansverdeling bezit in wiskundige zin. Welke kansverdeling wordt bepaald door het feit dat het verschijnen van een toon een zeldzame, maar telbare gebeurtenis is terwijl het aantal niet-tonen oneindig veel groter en bovendien niet telbaar is.

In plaats van de muziek toon voor toon te organiseren gaat Xenakis uit van statistische toonmassa's die gestructureerd moeten worden met behulp van formele logische schema's. Het organiseren van groepen komt in de plaats van het organiseren van enkelvoudige muzikale gebeurtenissen. Tegenover de eindigheid van de twaalftoonsreeks van de serialisten stelt Xenakis de, in principe, eindeloze uitbreiding van de 'toonwolk' (Nuage des sons), een toonwolk die alleen nog maar gekarakteriseerd kan worden met termen als 'gemiddelde dichtheid', 'gemiddelde duur' en 'graad van orde', termen die in de exacte wetenschappen reeds lang gemeengoed zijn. Zijn bezwaar tegen de lineariteit van de polyfonie is, dat de uitbreiding zich slechts in één richting voltrekt, namelijk langs de tijd-as.

Wat Xenakis voor ogen staat zijn galaxieën van toonwolken in de ruimte, die alleen nog maar toegankelijk kan zijn door de kansrekening en door formele logische schema's, waarbij Xenakis een computer inschakelt. Zijn wiskunde geldt niet in de orde van de esthetica, want evenals men in bewondering kan staan voor de sterrenhemel zonder inzicht te hebben in de wiskundige samenhang, zo kan men ook genieten van een kunstwerk ook al is het geconcipieerd met behulp van systemen die alleen door afgestudeerden van technische hogescholen worden begrepen.

Xenakis is nu 53 jaar en werkt regelmatig aan de Indiana University te Bloomingham, U.S.A.

Zijn doel is de compositietechniek in overeenstemming te brengen met de stand van de technologie. Volgens de Fransman Barbaud is het de taak van de componist ieder dramatisch effect of de 'gevoelvolle klank' uit zijn werk te weren. Zo niet bij Xenakis. Het gerucht gaat, dat hij slechts een klein gedeelte van wat de computer produceert ook werkelijk compositorisch gebruikt. In deze keuze ligt dan ook een sterk subjectieve factor. Het lijkt niet erg zinvol om Xenakis' composities te bespreken, men kan er beter naar luisteren, zegt hij zelf. De muziek van Xenakis bevat geen boodschap; de gedachte dat muziek een boodschap zou bevatten is, naar zijn mening, een dwaling die afkomstig is uit de informatietheorie. Muziek is iets anders dan taal, daarom kan men naar muziek luisteren zonder de regels te kennen. Het toonkunstwerk bevat geen boodschap en geen redenen; men vraagt een bloem ook niet waarom hij bloeit.

Jan Dhont

Ontwerp omslag Gielijn Escher

Druk en lay-out J. F. Duwaer en zonen b.v. Amsterdam